

УДК 316.4.051.2

ВОЛОДИМИР РЕЗНІК,

кандидат соціологічних наук, науковий співробітник відділу економічної соціології Інституту соціології НАН України

Теоретико-методологічні підвалини концептуалізації легітимації приватної власності

Анотація

Вирізняють чотири періоди розвитку соціологічних інтерпретацій феномена легітимації: 1) “засновки” – ініціальне застосування поняття легітимації (М.Вебер, В.Зомбарт, Г.Зимель); 2) “тези” – розвиток концепту легітимації в рамках Парсонсової версії структурного функціоналізму; 3) “антитезиси” – спростування попередніх “тез” у зв’язку з передбачуваною їх неспроможністю (Ч.Р.Мілз, А.Гоулднер, Р.Дарендорф, П.Бергер, Т.Лукман та ін.); 4) “синтези” – спроби подолання змістовних суперечностей між “тезами” й “антитезисами” – теоретичних дилем консенсусу/конфлікту, структури/дії, мікро/макрорівня аналізу (Н.Луман, Ш.Айзенштадт, П.Блау, Ю.Габермас, П.Бурдьє, Е.Гіденс та ін.).

Легітимацію загалом визначено як: а) соціально-психологічний процес, наслідком якого є зміна легітимності в часі; б) цілеспрямовану діяльність зі створення та розвитку легітимності.

Запропоновано узагальнену типологію легітимації, що охоплює релігійну, культурну, соціальну, економічну, політичну, інтелектуальну, правову, комунікативну і ситуативну форми останньої.

Розглянуто ідеї протосоціології, класичної та сучасної теоретичної соціології, плідні у плані конструювання концепту легітимації приватної власності.

Ключові слова: *концептуалізація, концепт, легітимація, легітимність, приватна власність.*

За яких обставин суспільство розмежовується або гуртується, прямує до протиборства або злагоди? Дати відповідь на це питання покликана соціологія, котра як “наука про суспільство являє собою здатність уявляти,

розуміти і пояснювати те, як людям вдається чи не вдається створювати, підтримувати і руйнувати форми спільного життя, зразки спільних дій і взаємодій” [Соціологія, 1999: с. 4]. Соціологічна наука успадкувала із філософії “проблему порядку”, що була визначена Т.Гобсом у XVII столітті. “...Як можна створити та зберегти хоч би якусь подобу соціального порядку та організації?” — запитує Дж.Тернер. Тобто соціологи з’ясовують, “за допомоги яких основних процесів різні типи соціальної структури у всіх різноманітних формах створюються, зберігаються, змінюються та розпадаються” [Тернер, 1985: с. 27–28]. Таким чином, соціальна упорядкованість суспільства розглядається у зв’язку з його соціальною інтеграцією та дезінтеграцією. Соціальна інтеграція як доладне поєднання складових частин суспільства у цілісний життєздатний організм вважається запорукою його існування та розвитку.

Питання соціальної інтеграції життєво важливе для сучасного українського суспільства з огляду на докорінну зміну його устрою внаслідок поновлення інституту приватної власності. Загалом власність у межах суспільних наук визначають як соціальний феномен багатогранних відносин між людьми з приводу привласнення обмежених життєвих засобів. Привласнення, своєю чергою, розглядається як наявність у людей різних життєвих засобів, що вможливує отримання з останніх певної вигоди й користі. При цьому привласнення життєвих засобів одними людьми зазвичай може означати відчуження від цих засобів інших людей. Відтак, соціальна природа приватної власності передусім полягає у розшаруванні суспільства на різні верстви залежно від міри привласнення представниками їх різноманітних життєвих засобів, передусім чинників виробництва. Соціальна диференціація суспільства має врівноважуватися його інтеграцією. Однією з передумов та чинників такої інтеграції є легітимація приватної власності в Україні. Втім, попри неабияку суспільну та пізнавальну значущість соціально-інтегративних властивостей легітимності та легітимації приватної власності, вони не виокремилися у повноцінну предметну царину соціологічних досліджень.

Таким чином, проблемну ситуацію можна визначати як суперечність між, з одного боку, суспільною і науковою значущістю вивчення легітимації приватної власності в сучасному українському суспільстві з огляду на ризики його дестабілізації внаслідок стрімкої й докорінної реструктуризації у перебігу приватизації, а з іншого боку, дефіцитом знання про природу та особливості зазначеної легітимації¹.

Нині наявні наукові можливості для надолуження згаданого вище дефіциту знання засобами прикладних досліджень, зокрема, соціологічних опитувань, контент-аналізу ЗМІ та вивчення даних державної статистики. Передумовою здійснення відповідних прикладних досліджень є викорис-

¹ Загалом, як стверджує С.Макеєв, “легітимність — це завжди проблема”, бо “вона не річ, набута для користування, вона завжди певний проект, який належить реалізувати” [Макеєв, 2001: с. 5].

тання концепту “легітимація приватної власності”¹. Цей соціологічний концепт як змістова наповненість відповідного поняття охоплює сукупність теоретичних положень, що у гіпотетико-дедуктивний спосіб визначають місце і роль поняттєво означеного явища у межах науково поясненої соціальної дійсності. Відтак, зазначені теоретичні положення слугують певними критеріями ідентифікації феномена легітимації приватної власності в суспільстві, з’ясування особливостей перебігу цього явища, визначення його чинників та наслідків. Таким чином, концепт легітимації приватної власності необхідний як методологічне підґрунтя при розробленні соціологічних методик, інструментарію для збирання емпіричних даних, їх аналізу та тлумачення отриманих узагальнень.

Складники цього концепту постійно розвиваються мірою розвитку соціологічної теорії загалом. Зокрема, теоретичне бачення феноменів, позначених поняттями “легітимація” та “приватна власність”, неухильно поглиблюється. Уточнюються відомі та встановлюються нові ознаки, властивості та якості цих соціальних феноменів, їхні функції в суспільстві та зв’язки з іншими явищами. Відповідно, наукові тлумачення понять легітимації та приватної власності конкретизуються і збагачуються за рахунок охоплення їхнім змістом дедалі більшої кількості інших понять². Зазначена обставина зумовлює необхідність з’ясувати стан та спрямованість розвитку змісту поняття (концепту) “легітимація приватної власності” у межах соціологічної теорії. Своєю чергою, таке з’ясування можливе у контексті дослідження історичного розвитку поняттєвого апарату і теоретичного розмаїття соціологічної науки.

Феномен приватної власності з найдавніших часів і дотепер привертає увагу мислителів та науковців. Зокрема, ґрунтовні протосоціологічні тлумачення зазначеного феномена свого часу пропонували Платон, Аристотель, Т.Мор, Н.Мак’явеллі, Т.Кампанелла, Т.Гобс, Б.Спіноза, Д.Лок, Д.Г’юм, Ж.-Ж.Русо, І.Кант, Й.Фіхте, Г.В.Ф.Гегель, В.Годвін, А.Сен-Симон, Ш.Фур’є, Р.Оуен, П.Ж.Прудон та ін. Предметом соціологічного теоретизу-

¹ “Концепт (лат. *conceptus* – поняття) – зміст поняття, його смислова наповненість у абстрагуванні від конкретно-мовної форми його вираження” [Абушенко, Кацук, 2003: с. 461].

² З приводу теоретичних підвалин розвитку змісту наукового поняття та умови його з’ясування П.Йолон зазначає: “У реальному процесі пізнання кожне наукове поняття перебуває у певному логічному зв’язку з іншими поняттями і разом з ними утворює деяку теоретичну систему знання. Ця система модифікує наукові поняття, визначає їх смислові межі, надає специфічного, належного їм лише всередині даної структури значення, забезпечує однозначність наукового функціонування та об’єктивність їхнього змісту... Тому конкретність та визначеність наукових понять, їх об’єктивний пізнавальний зміст можуть бути встановлені тільки за аналізу їх у структурі наукового знання, у процесі його логічного розгортання” [Йолон, 1977: с. 183–184]. Отже, з’ясувати зміст поняття (тобто сконструювати концепт) можна завдяки аналізу та узагальненню його різних теоретичних тлумачень. Останні мають подобу альтернативних сукупностей взаємопов’язаних інших понять, що завдяки організованості у систему теоретичних положень описують і пояснюють відповідне явище, упорядковують уявлення та розуміння його.

вання приватна власність стала у науковому доробку О.Конта, Дж.С.Міля, К.Маркса, Ф.Енгельса, Ф.Тьоніса, Е.Дюркгайма, Т.Веблена, Й.Шумпетера та ін. Також феномен легітимації загалом зазнав певного теоретичного осмислення у працях М.Вебера, В.Зомбарта, Г.Зимеля, Т.Парсонса, Ч.Р.Мілза, Р.Дарендорфа, П.Бергера і Т.Лукмана, Н.Лумана, Ш.Айзенштадта, М.Кастельса, Ю.Габермаса, Е.Гіденса та ін. Однак процес легітимації приватної власності безпосередньо не потрапив у межі предметної царини соціологічного теоретизування. Соціологи-теоретики опосередковано звертали увагу лише на окремі аспекти цього процесу: А.Гоулднер писав про легітимацію багатства та легітимність капіталістичної системи, П.Бурдьє розглядав особливості легітимації різних форм капіталу, І.Валерстайн заторкував проблеми легітимації капіталістичної світ-системи та ренти, П.Бергер аналізував особливості легітимації капіталістичного інституціонального порядку, а У.Бек зосередився на аналізі проблематичності легітимації транснаціонального капіталу. Таким чином, феномени легітимації та приватної власності досліджені переважно відокремлено одне від одного, тоді як ступінь теоретичної розробленості проблематики легітимації приватної власності у соціології відносно невисокий. Зрештою, дотепер бракує досліджень, які б об'єднували висвітлення методологічних, теоретичних, методичних та емпіричних складників дослідження легітимації приватної власності. Такий стан вкрай незадовільний з огляду на наявні теоретичні ресурси та можливості, соціальну та пізнавальну необхідність здійснення соціологічних досліджень у царині визначеної вище проблемної ситуації.

Отже, наукова проблема полягає в тому, що за одночасної наявності пізнавальної потреби та достатніх теоретичних підвалин відсутній концепт легітимації приватної власності, який відповідав би розмаїттю та сучасному стану розвитку соціологічної теорії. Відтак, нагальною метою є історико-соціологічна концептуалізація легітимації приватної власності у дисциплінарних межах теоретичної соціології та отримання на основі використання сконструйованого концепту вірогідних знань про поточний стан легітимності приватної власності в Україні. Визначена мета зумовила необхідність розв'язання низки завдань, вихідним серед яких було окреслення теоретико-методологічних засад конструювання концепту легітимації приватної власності. Ця стаття містить стислий виклад основних перипетій цього окреслення.

Відаючи належне наявним спробам з'ясування особливостей різних теоретичних трактувань явищ легітимації та легітимності [Леш, 2003; Войтович, 1998: с. 25–27; Попова, 2000; Мусієздов, 2000; Завершинский, 2001; Середа, 2004; Тур, 2006; Шульга, 2007 та ін.] і ґрунтовності згаданих розвідок, слід наголосити, що навіть у своїй сукупності вони охоплюють не всі суттєві соціологічні трактування зазначених феноменів. Далеко не всі відповідні ідеї провідних теоретиків стосовно цих явищ були досліджені, а відтак, необхідне ширше узагальнення теоретичних тлумачень понять “легітимність” та “легітимація” у світовій соціології з урахуванням та доповненням уже зробленого у цьому напрямі українськими та зарубіжними соціологами.

У процесі вивчення соціальних ідей із приводу приватної власності, науковці досліджують моральні та релігійні підвалини приватної власності [Гаврилишин, 1990: с. 105–122; Коваль, 2003; Солодова, 2006 та ін.], а також простежують розвиток соціально-філософських тлумачень приватної власності [Столяров, 1970; Ворона, 1971а, b; Ворона, Канищенко, Пахомов, 1989; Задорожний, 1996: с. 6–13; Ахвледиани, Ковалёв, 1996: с. 11–19; Коцюбинський, 1999: с. 39–83; Иноземцев, 2000; Левита, 2002; Домашенко, Рубаник, 2002: с. 13–64; Родина, 2006; та ін.]. Утім, усі зазначені дослідники розглядали соціально-філософську спадщину з огляду на інші наукові проблеми, а також здебільше у теоретичних контекстах економічної та юридичної наук. Розглянуто й окремі соціологічні тлумачення власності, наявні у творчому спадку класиків соціології [Арон, 2004; Захарченко, Погорілий, 1993; Ручка, Танчер, 1995; Войтович, 1998; та ін.]. Однак дослідники в цих працях здебільше заторкували загальний зміст класичних та сучасних соціологічних тлумачень явища власності. Проблему легітимації приватної власності в них, як правило, не наголошували і не розглядали. Відтак, нагальним є вивчення генези соціологічного підходу до проблеми легітимації приватної власності. Тобто необхідно з'ясувати протосоціологічні ідейні передумови постановки цієї проблеми, а також стан її розроблення у соціологічній теорії. Своєрідним “мірилом” при цьому слугуватимуть теоретичні узагальнення стосовно феномена легітимації як такого: кризь цю призму оцінюватиметься зміст ідей, концепцій та теорій на предмет змістової значущості у перебігу генези соціологічного підходу до визначеної нагальної соціальної проблеми.

Концепт легітимації як архітектура змістових зв'язків цього поняття із іншими поняттями у межах теоретичної соціології перебував мірою її розвитку. Тобто поняття легітимації у перебігу поступу соціологічної теорії загалом постійно всотувало нові теоретичні аспекти. Зміст цього поняття визначався не лише спостереженими новими властивостями позначуваного ним складника соціальної дійсності. Неабиякий вплив на його зміст справляли методологічні, предметні та ідеологічні характеристики теорій, у межах яких використовували це поняття. Іншими словами, на змісті поняття “легітимація” істотною мірою позначалися наукові погляди і задуми, а також громадянська позиція теоретиків, що ним оперували. Як наслідок концептуальні осердя поняття легітимації більшою або меншою мірою відрізняються у різних теоретичних традиціях. Ідеться про відмінність концептуальних мереж логічних зв'язків цього поняття з іншими поняттями у межах різних теорій. Поява кожної нової теорії у соціології, як правило, спричинялася до певних змін поняттєвого складу останньої, і це відбивалося на змісті тлумачень легітимації. У рамках новоявленої теорії поняття легітимації як її складник логічно пов'язувалося із щоразу відмінною сукупністю інших понять-складників, що заново визначали, конкретизували, поглиблювали, розширювали та розвивали його зміст.

У розвитку концепту, тобто змісту поняття легітимації впродовж XX — початку XXI сторіччя, можна виокремити чотири умовні періоди (див. табл. 1).

Наведена періодизація враховує передусім не хронологічний вимір соціологічного теоретизування, тобто час появи чи тривалість найбільшої впливовості теорії. Не є визначальним у ній і біографічний вимір, тобто персональний характер теоретичного доробку. Виокремлені періоди, першою чергою, відбивають мінливість такого аспекту стилістики теоретизування, як характер ставлення у його межах до попередніх теоретичних побудов. Таке ставлення може виявлятися як концептуальний розвиток, заперечення або поглинання теоретичного спадку і тлумачень легітимації у межах попереднього періоду. З огляду на такий визначальний критерій періодизація розвитку теоретичних поглядів на природу, місце та значення легітимації у соціальній життєдіяльності охоплює такі періоди:

- 1) “засновки” — ініціальне започаткування вжитку соціологічного поняття легітимації, первісне окреслення його концептуальної царини в межах соціології;
- 2) “тези” — розвиток “засновків”, їх ґрунтовне змістове розширення і поглиблення у вигляді теоретичних положень про: а) релігійні витoki та культурні джерела легітимації, б) її системно-інтегративні функції на підґрунті спільних цінностей, в) її переважну макросоціальну локалізацію як процесу;
- 3) “антитези” — спростування попередніх “тез” з огляду на їх гадану невідповідність соціальній дійсності через: а) визначення влади, панування та маніпулювання як основних джерел легітимації, б) наголошення її соціально-інтегративної функції на засадах примусу, в) зосередження на її мікросоціальних і діяльнісних проявах;
- 4) “синтези” — спроби подолання розбіжностей між “тезами” та “анти-тезами”, що набули вигляду теоретичних дилем конфлікту/консенсусу, дії/структури, мікро/макрорівня соціологічного аналізу, на підґрунті: а) їх вибіркового концептуального суміщення, б) розширення предметної царини аналізу до глобальних меж, в) наголошення обмінних, комунікативних, дискурсивних та практичних аспектів.

За винятком першого періоду, запропонована модель періодичності як аналітична умовність структурно відповідна так званій філософській тріаді діалектичного розвитку, що нею послуговувалися у своїх працях Й.Фіхте, Ф.В.Шелінґ та Г.В.Ф.Гегель. Така описова та пояснювальна модель привносить певну структурованість у накопичений історико-соціологічний фактаж, уможливує розуміння на його підґрунті логіки генези концепту легітимації.

Розмаїття розглянутих теоретичних тлумачень феномена легітимації засвідчує складну і неоднозначну природу його як процесу. Таким чином, концепт легітимації постає як система логічно пов’язаних соціологічних понять, що мірою розвитку соціологічної теорії позначають різні важливі властивості, функції та чинники даного соціального феномена. Легітимація як одне із засадових понять соціології узагальнено фіксує процеси генези та творення легітимності. Споріднені терміни “легітимність” та “легітимація” буквально означають законність та узаконення. У соціології під легітим-

ністю та легітимацією розуміють, відповідно, законність та узаконення у широкому сенсі, що не обмежений формально-юридичним аспектом.

Зокрема, легітимність можна визначити як суб'єктивно усвідомлену законність, правомірність, обґрунтованість, прийнятність або виправданість певного об'єкта з огляду на різні підстави (критерії) — релігійні, культурні, соціальні, політичні, економічні, правові, інтелектуальні, комунікативні, ситуативні та ін. Як соціально-психологічне явище легітимність опосередковує вплив релігії, культури, соціальної структури та динаміки, політики, економіки, права, комунікації та ін. на соціально-поведінкову активність. Тобто легітимність є психологічним явищем, зумовленим ззовні суспільними чинниками і, своєю чергою, здатним спричинювати певні зовнішні суспільні наслідки.

Легітимацію можна трактувати як: 1) зумовлений різними чинниками процес виникнення, становлення та розвитку легітимності, тобто генези суб'єктивного визнання законності або правомірності певного об'єкта, прийняття або виправдання існування його суб'єктом; 2) цілеспрямовану діяльність (практику) суб'єкта, що має на меті становлення та розвиток легітимності певного об'єкта.

У першому випадку легітимність і легітимація взаємопов'язані як статичний та динамічний аспекти суб'єктивного визнання законності або правомірності об'єкта, прийняття або виправдання його існування, що тягне за собою певні соціальні наслідки. Поняття “легітимність” позначає в цьому разі сукупність уявлень, ставлень тощо суб'єкта, а термін “легітимація” — зміну або перетворення цієї системи, що може мати наслідком певну соціально-поведінкову активність. Іншими словами, легітимація є соціально-психологічним процесом, що зумовлює перетворення легітимності у часі, тобто генетично пов'язує як мінімум два стани легітимності — вихідний та кінцевий (якщо не брати до уваги проміжних станів).

У другому випадку легітимація і легітимність взаємопов'язані каузально, на кшталт чинника і наслідку. Отже, легітимацію як практику можна вважати чинником легітимації як генези легітимності. Необхідне й розрізнення суб'єктів (1) легітимації як практики та (2) легітимації як генези легітимності. Іншими словами, людей можна ділити на: 1) “легітиматорів за фахом” — фахових діячів і дівців у царинах релігії, культури, філософії, науки, політики, економіки, масової комунікації та ін.; 2) “легітиматорів за обставинами” — пересічних громадян, виборців, покупців, споживачів, інвесторів, найманих працівників, платників податків та носіїв інших різноманітних соціальних статусів, що передбачають вибір легітимувальної/делегітимувальної позиції стосовно певного соціального об'єкта. “Легітиматори за фахом” задля генези легітимності вдаються до цілеспрямованих легітимаційних впливів на “легітиматорів за обставинами”.

Головну функцію легітимації, в сенсі її очікуваного або неочікуваного спостережуваного наслідку, можна узагальнено визначити як забезпечення легітимності різними шляхами і способами. Остання здебільше постає як соціально-психологічна прийнятність для людей певного мікро-, мезо-, макро- або мегасоціального порядку, його виникнення, існування та відтворення. З огляду на соціальну локалізацію різних шляхів і способів, джерел,

чинників та механізмів здійснення легітимації вирізняються її різні форми. При цьому слід враховувати, що витлумачення різних форм зазначеного процесу відбувалося за конкретизації, поглиблення і розширення змісту поняття легітимації мірою розвитку соціологічної теорії (див. табл. 2).

Тобто на основі поняття легітимації у межах кожної теорії виникли похідні терміни на позначення проявів цього процесу в різних сферах соціальної життєдіяльності — релігійної, культурної, соціальної, політичної, економічної, правової, інтелектуальної, комунікативної та ін.

Серед різних суспільних форм легітимації варто виокремити такі, як:

- 1) релігійна легітимація (тотемна, анімістична, магічна, міфологічна, сакральна, теологічна), яка реалізується як різнобічний вплив релігії на генезу легітимності;
- 2) культурна легітимація: ціннісна, нормативна, символічна, традиційна, моральна (етична), мистецька, літературна та ін.;
- 3) соціальна легітимація: а) через громадську думку; б) на підґрунті соціальної практики (масове поширення певних взірців соціальної поведінки); в) завдяки сприятливим соціально-структурним передумовам (наявність прихильних соціальних верств, можливості соціальної мобільності); г) на підвалинах соціальної солідарності та належності до спільноти (регіональної, етнічної, фахової, поселенської, родової тощо); д) на основі соціального консенсусу та партнерства;
- 4) економічна легітимація: на засадах ефективності, продуктивності та результативності, підвищення добробуту внаслідок економічного зростання, докладання праці, корисності та вигоди;
- 5) політична легітимація: фактична (за фактом), ідеологічна, на підґрунті панування, загрози насилля та маніпулювання, через вибори, референдуми і плебісцити;
- 6) інтелектуальна легітимація: філософська, наукова (зокрема, соціологічна) та публіцистична, тобто на підґрунті ідей, логіки та раціональності;
- 7) правова легітимація (легалізація): процедурна, на засадах справедливості та суспільної угоди;
- 8) комунікативна легітимація: на підґрунті різних видів дискурсу та сучасних інформаційних мереж;
- 9) ситуативна легітимація: на підґрунті сприятливих соціальних обставин, подій, часових умов (наприклад, давності), нагальної необхідності, відсутності альтернативи та ін.

Перелік форм можна продовжувати. Наприклад, позитивні легітимаційні наслідки для держави та нації у межах глобального простору можуть бути зумовлені її військовими та спортивними перемогами, технологічними досягненнями. З огляду на сфери, в яких локалізовані зазначені джерела легітимації, можна виокремити військову, спортивну та ін. форми легітимації.

Усі ці форми співіснують, не тільки не виключаючи, а й доповнюючи одна одну, виступають власне передумовами та чинниками одна одної. Тобто легітимація — це не просто мнливість станів різних форм легітимності певного об'єкта, вона може відбуватися і як перетворення однієї форми легітимності в іншу. Наприклад, релігійна легітимація стає підвалиною культурної легітимації, своєю чергою, культурна легітимація зумовлює соціальну легітимацію, а та, своєю чергою, — політичну, правову, інтелектуальну та ін.

Якщо у випадку соціальної легітимації її суб'єктом виступає здебільше соціальний загаль або переважна більшість пересічних людей, то решту зазначених різновидів легітимації можуть здійснювати значно менші спільноти людей, зокрема фахові — теологи, служителі релігійних культів, діячі культури, політики, ідеологи, правники, науковці, інформаційні працівники та ін. Легітимаційна діяльність усіх цих фахових груп та легітимаційні властивості продуктів цієї діяльності спрямовані на забезпечення соціальної легітимації через легітимувальний вплив на пересічних людей. Цей вплив має на меті забезпечення суб'єктивного прийняття людьми інституційних соціальних норм та різних організаційних утворень, тобто їхньої суб'єктивної інтегрованості у відповідну соціальну структуру суспільства та добровільної згоди як мінімум більшості членів суспільства із суспільним устроєм з огляду на його соціальну прийнятність і значущість. Отже, легітимацію можна вважати не другорядним поняттям, а одним із її найзагальніших, наріжних понять, що відбиває універсальний та всезагальний характер рефлексивної форми соціального. Це поняття позначає один із основних процесів, за допомоги яких різні типи соціальної структури у всіх різноманітних формах створюються, зберігаються, змінюються та розпадаються.

Такими є загальний зміст поняття легітимації та його концептуальний потенціал, з'ясовані із метою застосування їх як критеріїв оцінювання змісту протосоціологічної ідейної спадщини, соціологічних концепцій і теорій на предмет їх змістової значущості для розроблення соціологічного підходу до проблеми легітимації приватної власності.

Явище та передумови суб'єктивного прийняття людьми приватної власності або відрази до неї привертали увагу мислителів ще у межах протосоціологічної думки¹. Особливо це властиво для протосоціологів, здебільше схильних вважати доцільним існування приватної власності. Варто виокремити низку відповідних положень:

¹ З приводу дослідження витоків концептуалізації як переходу від емпіричного опису до зв'язного пояснення (цілісності знання) О.Розумовський зазначає:

“Кажучи про умови та чинники, що сприяють виникненню концептуалізації і теоретизації ще на стадії емпіричного опису, потрібно звернутися до того розмаїття понять природної мови, понять та тверджень різних наук, особливо близьких до даної предметної царини, їх тверджень, категорій філософії та її законів, до первісних узагальнень у рамках емпіричного опису даної предметної царини, насамкінець, до логіки та до загального соціокультурного тла. Лише прийнявши це все за деякий поживний бульйон, можна зрозуміти *витоки* концептуалізації” [Розумовський, 1990: с. 169].

Отже, вивчення витоків концептуалізації варто розпочинати передусім із релігійних та соціально-філософських тлумачень у межах предметної царини.

- обмеження негативних проявів приватної власності задля примирення з її існуванням та прилучення власників до добродійності (сакральні тексти іудаїзму, християнства та ісламу);
- помірність приватного багатства як передумова відсутності соціальних загроз йому та запобігання суспільним заворушенням (Аристотель);
- однастайність у думках і бажаннях людей як можлива передумова їхньої згоди з існуванням приватної власності (Августин Блаженний);
- угода між людьми щодо поділу володінь як підвалина виникнення та існування приватної власності (Тома Аквінський);
- суспільна угода як спосіб громадського визнання приватної власності (Т.Гобс);
- суб'єктність та внутрішній світ людини як підґрунтя її лояльності стосовно приватної власності (Б.Спіноза);
- труд та згода суспільства як чинники виникнення та існування приватної власності (Дж.Лок);
- користь та вигода, моральність та почуття справедливості як підвалини приватної власності (Д.Г'юм);
- підпорядкованість приватної власності “праву спільноти на все” як умова її суспільного визнання (Ж.-Ж.Русо);
- моральні перестороги, категоричний імператив та громадська думка як засади існування приватної власності (І.Кант);
- правове та громадське визнання приватної власності як передумови її існування (Г.В.Ф.Гегель).

Отже, загалом можливість примирення людей з існуванням приватної власності пов'язується переважно з наявністю у них відповідних внутрішніх (психологічних) схильностей, що набувають зовнішнього втілення у суспільній угоді та громадській думці. Разом із тим можливість укладення й дотримання такого кшталту угоди, а також прихильної громадської думки поставлено у залежність від суспільно-корисних властивостей приватної власності. Суспільно корисні властивості приватної власності часто виступають як мотиви суб'єктивної прихильності людей до неї. Однак це лише частина зазначеної можливої мотивації, оскільки корисливість людей теж може неабияк мотивувати лояльність їх стосовно приватної власності.

Певні узагальнення можна опосередковано зробити й на основі прото-соціологічних положень мислителів, які обґрунтовували необхідність негайного або поступового викорінення приватної власності з огляду на її суспільно-руйнівні властивості:

- добровільний зрівняльний перерозподіл приватних багатств як умова уникнення багатіями покарання за визиск бідняків (сакральні тексти християнства);
- суспільні негаразди внаслідок нерівномірного розподілу приватної власності як головна загроза існуванню останньої (Платон, Т.Мор);

- наявність сім'ї та дітей-спадкоємців як чинник прихильності людей до приватної власності (Т.Кампанелла);
- людські переконання як підвалина існування приватної або суспільної власності (В.Годвін);
- продуктивність приватної власності, її сприяння росту суспільного багатства та свободі промисловості як передумови прийняття її суспільством (А.Сен-Симон);
- формування “духу власності”, соціальні гарантії незаможним та солідарність як умови суспільного визнання приватної власності (Ш.Фур'є);
- свідомість та звички людей, звичаї суспільства як підвалини приватної власності (Р.Оуен);
- свобода людей та пропорційний розподіл життєвих засобів як позитивні риси приватного володіння, що вможливають виправдання його існування (П.Ж.Прудон).

Серед передумов, що вможливають існування приватної власності, поряд із суспільно корисними властивостями її та суб'єктивними прихильностями людей до неї, у цих положеннях виокремлено також цілеспрямоване зменшення спричинених нею соціальних негараздів — нерівності та відчуження.

Зазначені протосоціологічні положення успадковані соціологією і набули розвитку в межах соціологічного теоретизування. Зокрема, теоретики, що не мають сумніву в доцільності існування приватної власності, поглибили психологічне трактування її суспільного визнання, а також її інститут загалом стали розглядати як соціально-психологічний феномен:

- інститут приватної власності як поширений спосіб думок у суспільстві (Т.Веблен);
- інститут приватної власності як організовані атитюди спільноти, особистісна структура (атитюди, дух, самість) як підвалини приватної власності (Дж.Г.Мід);
- моральна відданість приватній власності, емоційна прихильність до соціального порядку приватновласницьких відносин як підвалини їх існування (Й.Шумпетер).

Водночас концептуально оновилися й деталізувалися на основі використання поняттєвих засобів соціологічної науки положення про суспільно корисні властивості приватної власності як передумови її суспільного визнання та існування:

- позитивна соціальна функційність приватної власності як передумова її існування в суспільстві (О.Конт);
- розширення громадянських та соціальних прав, залучення у суспільний розподіл життєвих ресурсів, збільшення життєвих шансів (можливостей соціальної мобільності) для загалу як передумови збереження устрою суспільства на засадах приватної власності (Р.Дарендорф);

- соціальний захист, масове споживання, підвищення життєвого рівня, демократичні процедури як умови класового консенсусу та легітимації капіталізму (Ю.Габермас).

Ці положення також ґрунтовані на досвіді суспільної життєдіяльності розвинених індустріальних капіталістичних країн. Зазначені країни шляхом спроб і помилок упродовж XIX і XX століть виробили певні засади пошуку, досягнення і підтримання соціального консенсусу із приводу приватної власності та заснованого на ній капіталістичного суспільного устрою. Разом із тим у соціологічній теорії розвинулися положення про морально-етичну, правову, соціально-солідарну і соціально-практичну мотивацію примирення людей з існуванням приватної власності:

- законність посідання та роздроблення приватної власності як умови згоди та дозволу з боку суспільства на її існування (Дж.С.Міль);
- позитивна соціальна солідарність, звичаї та мораль як підвалини існування приватної власності (Е.Дюркгайм);
- етика аскетичного протестантизму як чинник виправдання існування приватної власності та кровно-родинний спосіб співжиття людей як підвалини її схвалення (М.Вебер);
- залучення широкого загалу в обмін активами приватної власності як передумова її визнання та схвалення (Т.Парсонс).

Тут теоретики робили наголос переважно не на економічних, соціальних та політичних відносинах як чинниках прийняття людьми приватної власності, а на відповідному значенні релігії, культури та права. Зрештою, подальший розвиток теоретичних тлумачень природи прийняття людьми існування приватної власності ознаменувався появою положень про різні форми здебільше опосередкованої легітимації останньої:

- легітимація капіталістичного способу виробництва та суспільного устрою на підґрунті нових соціальних ролей і символів, сприяння добробуту, могутності й територіальному розширенню країни (Ш.Айзенштадт);
- опосередкована міфологічна легітимація капіталістичного інституційного устрою, натхненна образами та символами релігії (П.Бергер);
- легітимація економічного капіталу шляхом його конвертації у символічний капітал та зворотної реконвертації, залучення у приватновласницькі практики, соціалізацію нових поколінь (П.Бурдье);
- легітимація глобального капіталу на підставах його економічної ефективності, створення транснаціонального права, зміни соціально-економічного сприйняття людей (У.Бек).

У цих положеннях безпосереднім об'єктом легітимації здебільше постає не сама приватна власність, а засновані на ній спосіб виробництва, суспільний устрій або інституційний устрій суспільства, різні форми капіталу. Відтак, приватна власність переважно опосередковано може розглядатися тут як об'єкт легітимації, серед засобів якої теоретики вирізняли нові

соціальні ролі, образи та символи, право, цінності, практики та ін. Таким чином, у підсумку проблематика легітимації приватної власності у соціологічній теорії окреслилася, але не набула остаточного виокремлення як самостійна предметна царина.

Подібні спрямованість і стан розвитку тлумачень суспільного прийняття і визнання приватної власності спостерігаються і в межах напрямів соціологічного теоретизування, що їх представники обґрунтовують недоцільність існування соціального порядку приватновласницьких відносин. Зокрема, теоретики історичного матеріалізму звернули увагу на:

- матеріальні умови життя, діяльне залучення у приватновласницькі відносини як підґрунтя примирення людей із приватною власністю, а також ідеологію як знаряддя плекання соціального визнання та схвалення приватної власності (К.Маркс, Ф.Енгельс);
- “молекулярні процеси” розбудови культурної гегемонії, що забезпечує згоду широких верств із пануванням правлячого класу приватних власників (А.Грамші).

Як і в консервативній західній академічній соціології, розвиток проблематики тут теж започаткований наголосом на матеріальних, практичних, ідеологічних і загалом культурних підвалинах прийнятності для суспільства приватної власності. Природа цієї прийнятності ґрунтовно проаналізована із використанням поняття легітимації у межах ліворадикального критичизму (А.Гоулднер). Основні акценти у цьому аналізі зміщені на:

- прогресивне оподаткування, універсалістські цінності та критерії особистих заслуг і винагород як передумови легітимації багатства;
- моральне схвалення приватної власності та прихильність до неї на підґрунті: а) спільного використання її власниками та неїмущими; б) досягнення особистої безпеки та відгородження від вад суспільства за умови посідання її; в) соціальної солідарності внаслідок перерозподілу життєвих засобів.

Про мотиви легітимації приватної власності на підґрунті її суспільної корисності тут не йдеться. Натомість наголошено відповідні мотиви приватної корисливості, індивідуалізму та досягнення соціальних компромісів за умов перерозподілу життєвих ресурсів. Такого кшталту концептуальні підходи до проблеми легітимації приватної власності не змінилися докорінно внаслідок розширення предметного поля історичного матеріалізму від національних до глобальних меж. Теоретики вкотре виокремлюють психологічні, ідеологічні, консенсусні та економіко-інституціональні чинники мотивації легітимації:

- консервативна психологія середньої ланки трьохрівневої соціальної структури та ідеологія лібералізму як чинники легітимації приватної власності, ринкова компетентність підприємців-власників як привід для виправдання капіталістичного накопичення та соціальної нерівності (І.Валерстайн);
- соціальна угода між працею, державою і капіталом як форма легітимації останнього, мобільність фінансового капіталу як спосіб розв’я-

знання проблеми його легітимності та фінансові ринки як середовище й чинник відповідної легітимації (М.Кастельс).

Загалом зазначені поодинокі приклади застосовності поняття “легітимація” як концептуального засобу можна вважати поточною межею у розвитку соціологічного теоретичного підходу до проблеми легітимації приватної власності. Тобто цей процес безпосередньо не потрапив до предметної царини соціологічного теоретизування або, в кращому разі, перебував на її периферії. Опосередковано концептуалізованими є лише окремі аспекти процесу легітимації приватної власності. Водночас особливістю соціологічного теоретичного розроблення проблематики легітимації приватної власності є те, що воно, як правило, не виходило за концептуальні рамки протосоціологічних ідейних передумов постановки відповідної проблеми.

Відносно невисокий ступінь теоретичної розробленості проблематики легітимації приватної власності у соціології особливо помітний на тлі теоретичної розробленості феномена легітимації загалом. Ця обставина спонукає спиратися у концептуалізації легітимації приватної власності не лише на узагальнення наявних протосоціологічних та соціологічних тлумачень останньої, а й також на сконструйований концепт легітимації загалом.

У перебігу концептуалізації феномена легітимації загалом серед основних форм останньої було виокремлено релігійну, культурну, соціальну, економічну, політичну, інтелектуальну, правову, комунікативну та ситуативну її форми. У суспільстві, що зазнає докорінних перетворень, доречно звернути основну увагу передусім на соціальну легітимацію, що її суб'єктом є громадськість, соціальний загал, суспільство загалом. Першою чергою, це виправдано з погляду пізнавальних можливостей соціології як науки. З-поміж згаданих форм легітимації соціальна легітимація найбільшою мірою належить до соціологічної предметної царини, оскільки має суб'єктивні внутрішні (соціально-психічні) і зовнішні (поведінкові), а також об'єктивні (соціально-структурні, соціально-процесуальні, інституціональні, соціокультурні) вияви. Аналіз усіх цих виявів виступає підґрунтям вивчення особливостей перебігу та з'ясування культурних підвалин, загального стану, чинників, структури, суб'єктів, соціальних ареалів та передумов зазначеної легітимації.

Разом із тим нехтувати наявністю легітимаційних впливів релігії, культури, економіки, політики, соціального інтелекту, права, масової комунікації не можна, оскільки представники відповідних сфер суспільного життя та відповідні їм соціальні інститути більшою чи меншою мірою впливають на ставлення суспільства до приватної власності. Втім, у суспільстві, що докорінно перетворюється, дієвість зазначених легітимаційних впливів можна вважати обмеженою з огляду на його невпорядкованість і неусталеність.

У сукупності окреслені вище теоретико-методологічні засади уможливили концептуалізацію легітимації та легітимності приватної власності (див.: [Резнік, 2006]), а також операціоналізацію відповідного концепту та

емпіричний соціологічний аналіз позначеного ним соціального феномена (див.: [Резнік, 2007; Резнік, 2008; Резнік, 2009]).

Наостанок варто зазначити, що окреслену наукову проблематику безпосередньо ще не розробляли в українській соціології. Тому наведені вище судження та висновки, природно, не можуть бути безперечними, оскільки радше позначають перспективну й актуальну в нашому суспільстві тематику теоретичних і емпіричних досліджень. Серед напрямів останніх можна зазначити вже започатковані аналізи проблем легітимації правлячих кіл [Макеєв, 2001], соціальної нерівності [Середа, 2004] та ін. Не виключено, що в українській соціології започаткуються нові напрями дослідження легітимації, на кшталт тих, що наявні у світовій соціології: легітимації політичного консюмеризму [Кашор, Аулд, Ньюсон, 2006], багатства як складової його культури [Зарубина, 2008: с. 18–20], підприємницьких структур [Олдрич, 2004] та ін.

Література

Абушенко В.Л. Концепт / *Абушенко В.Л., Кацук Н.Л.* // Социология : энциклопедия ; [сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко]. — Минск : Книж. дом, 2003. — С. 461–462.

Арон Р. Этапы развития социологической мысли / *Арон Р.* ; пер. з франц. — К. : Юніверс, 2004. — 688 с.

Ахведиани А.А. Собственность. Власть. Политика / *Ахведиани А.А., Ковалев А.М.* — М. : Б. и., 1996. — 280 с.

Войтович С.О. Социальные институты общества: род, власть, собственность / *Войтович С.О.* — К. : Ін-т соціології НАН України, 1998. — 120 с.

Ворона В. Власність і право власності / *Ворона В., Погорєлов М., Тараненко О.* // Розвиток соціалістичної власності та вдосконалення виробничих відносин. — К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1971а. — С. 43–55.

Ворона В. Економічний зміст власності / *Ворона В., Погорєлов М., Тараненко О.* // Розвиток соціалістичної власності та вдосконалення виробничих відносин. — К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1971b. — С. 7–26.

Ворона В. Концепция хозяйствования (политико-экономический аспект) / *Ворона В., Канищенко Л., Пахомов Ю.* — К. : Вища шк., 1989. — 362 с.

Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє : доповідь Римському клубові / *Гаврилишин Б.* ; пер. з англ. — К. : Наук. думка, 1990. — 208 с.

Домашенко М.В. Власність і право власності: Нариси з історії, філософії, теорії і практики регулювання відносин власності в Україні / *Домашенко М.В., Рубаник В.Є.* — Харків : Факт, 2002. — 550 с.

Завершинский К.Ф. Легитимность: генезис, становление и развитие концепта / *Завершинский К.Ф.* // Политические исследования. — 2001. — № 2. — С. 113–131.

Задорожний Г.В. Собственность и экономическая власть / *Задорожний Г.В.* — Х. : Основа, 1996. — 144 с.

Захарченко М.В., Погорілий О.І. Історія соціології: Від античності до початку ХХ ст. / *Захарченко М.В., Погорілий О.І.* — К. : Либідь, 1993. — 335 с.

Зарубина Н.И. Деньги и культура богатства: перспективы социальной ответственности бизнеса в условиях глобализаций / *Н.И. Зарубина* // Социологические исследования. — 2008. — №10. — С. 13–23.

Иноземцев В.Л. Собственность в постиндустриальном обществе и исторической ретроспективе / *В.Л. Иноземцев* // Вопросы философии. — 2000. — № 12. — С. 3–13.

Йолон П.Ф. Изменение характера объектов современной научной теории и обогащение ее понятийного аппарата / *Йолон П.Ф.* // Логико-философский анализ понятийного аппарата науки. — К. : Наук. думка, 1977. — С. 167–196.

Кашор Б. Легитимируя политический консьюмеризм: случай сертификации лесов в Северной Америке и Западной Европе / *Б. Кашор, Г. Аулд, Д. Ньюсон* // Журнал социологии и социальной антропологии. — 2006. — Т. 9. — С. 278–306. — (Спецвыпуск “Негосударственные механизмы управления в глобальном обществе”).

Коваль Т.Б. Личность и собственность. Христианство и другие религии мира / *Т.Б. Коваль* // Мир России. — 2003. — № 2. — С. 3–45.

Коцюбинський В.Й. Привласнення: соціальні аспекти / *Коцюбинський В.Й.* — К. : Укр. Центр духов. культури, 1999. — 230 с.

Левита Р.Я. Эволюция категории “собственность” в экономической теории / *Р.Я. Левита* // Экономика и математические методы. — 2002. — Т. 38, № 3. — С. 30–39.

Леш С. Соціологія постмодернізму / *Леш С.*; пер. з англ. — Львів : Кальварія, 2003. — 344 с.

Макеев С. Десятирічна криза легітимності правлячих кіл / *С. Макеев* // Політична думка. — 2001. — № 3. — С. 5–9.

Мусиездов А.А. Легитимация. Проблема места / *А.А. Мусиездов* // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. — 2000. — № 462. — С. 117–123. — (Серія “Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи”).

Олдрич Х. Предпринимательские стратегии в новых организационных популяциях / *Олдрич Х.* // Западная экономическая социология : хрестоматия современной классики ; [сост. и науч. ред. В.В.Радаев]. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. — С. 211–225.

Попова И. Социологический подход к изучению легитимности и легитимации. К постановке проблемы / *И. Попова* // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2000. — № 3. — С. 21–41.

Резнік В. Легітимність приватної власності: спроба визначення концепту / *В. Резнік* // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. праць. — К. : Інститут соціології НА України, 2006. — Вип. 9. — С. 156–166.

Резнік В. Стан соціальної легітимності приватної власності як предмет емпіричного соціологічного аналізу / *В. Резнік* // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2007. — № 2. — С. 70–102.

Резнік В. Чинники соціальної легітимації та делегітимації приватної власності на заводи виробництва / *Резнік В.* // Українське суспільство 1992–2008 : соціологічний моніторинг ; за ред. В. Ворони, М. Шульги. — К. : Ін-т соціології НАН України, 2008. — С. 106–118.

Резнік В. Приватизація землі та приватна власність на землю: відмінність станів соціальної легітимності / *Резнік В.* // Українське суспільство 1992 – 2009. Динаміка соціальних змін ; за ред. В.Ворони, М.Шульги. — К. : Ін-т соціології НАН України, 2009. — С. 124–135.

Родина Г.А. Эволюция взглядов на отношения собственности: от “старой” к “новой” экономике / *Родина Г.А.* // Вестник Московского университета. — 2006. — № 4. — С. 3–24. — (Серия 6 “Экономика”).

Розумовский О.С. Логика концептуализации и теоретизации в контексте развития теории / *Розумовский О.С.* // Концептуализация и смысл. Сборник научных трудов / Под ред. И.В.Полякова. — Новосибирск: Наука. Сибирское отделение, 1990. — С. 163–174.

Ручка А.О. Курс історії теоретичної соціології : посіб. / *Ручка А.О., Татчер В.В.* — К. : Наук. думка, 1995. — 223 с.

Середа О.О. Легітимізація соціальної нерівності як чинник конституювання соціального порядку : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.03 / *Середа Олена Олегівна*. — К., 2004. — 220 с.

Солодова Г.С. Некоторые воззрения христианства: собственность, богатство и бедность / *Г.С. Солодова* // ЭКО. — 2006. — № 1. — С. 161–178.

Соціологія : навч. посіб. ; за ред. С.О. Макеєва. — К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1999. — 344 с.

Столяров П.П. Вопросы теории и исторического развития форм собственности в работах К. Маркса / *Столяров П.П.* — К. : Изд-во Киев. ун-та, 1970. — 219 с.

Тернер Дж. Структура социологической теории / *Тернер Дж.* ; пер. с англ. — М. : Прогресс, 1985. — 471 с.

Тур М.Г. Некласичні моделі легітимації соціальних інститутів : [монографія] / *Тур М.Г.* — К. : ПАРАПАН, 2006. — 396 с.

Шульга О. Функція легітимації у процесі конструювання життєвого світу / *О. Шульга* // Соціальні виміри суспільства. — К. : Ін-т соціології НАН України, 2007. — С. 88–97. — (Зб. наук. праць : вип. 10).

Таблиця 1

Розвиток поглядів на природу, місце та значення легітимації у соціальній життєдіяльності

ЗАСНОВКИ	ТЕЗИ	АНТИТЕЗИ	СИНТЕЗИ
<p>Теорія раціоналізації суспільства М. Вебер (1864–1920) – Легітимність як стан позитивної суб'єктивної значущості для людей соціального порядку – Етика, харизма, віра, умовність та право як засади легітимності – Поведінка як чинник генези легітимності, тобто легітимації</p> <p>Формальна соціологія Г. Зимель (1858–1918) Суспільна необхідність як передумова легітимації</p> <p>Теорія “організованого капіталізму” В. Зомбарт (1863–1941) Легітимація як чинник соціальної інтеграції та зниження соціальної напруженості на основі зміни громадської думки та переконань людей</p>	<p>Структурний функціоналізм Т. Парсонс (1902–1979) Легітимація як спосіб: 1) культурної інтеграції соціальної системи; 2) забезпечення функціональної злагоженості та взаємодоповнення її структурних складників у перебігу еволюційного розвитку; 3) досягнення соціальної злагоди на підгрунті спільних норм, цінностей та символів</p>	<p>Ліворадикальний критичизм Ч.Р. Мілз (1916–1962) А. Гоулднер (1920–1980) Легітимація як засіб соціальної інтеграції суспільства на засадах улокорення та пригнічення</p> <p>Теорія конфлікту Р. Дарендорф (нар. 1928 р.) Легітимація як знаряддя влади та панування через досягнення добровільного послуху</p> <p>Феноменологія П.Л. Бергер (нар. 1929 р.) Т. Лукман (нар. 1927 р.) Легітимація як умова соціального відтворення реальності на особистому рівні у перебігу інституціоналізації</p> <p>Постмодернізм Ж.-Ф. Лютар (1924–1998) Ж. Бодрияр (1929–2007) Сучасна легітимація перверна, нерівномірно локалізована, позбавлена сталих підвалин, незавершена та паралогічна</p>	<p>Загальна теорія систем Н. Луман (1927–1998) Процедура, насилля та научіння як соціально-системні засади легітимації</p> <p>Теорія революційних перетворень Ш. Айзенштадт (нар. 1918 р.) Легітимація революційних перетворень через зміну соціальної символіки</p> <p>Структуралістська теорія обміну П.М. Блау (нар. 1918 р.) Збалансованість соціального обміну як умова легітимації його структур</p> <p>Теорія світ-системи І. Валерстайн (нар. 1930 р.) Легітимація як складник соціальної тегемонії у глобальному просторі</p> <p>Космополітичний підхід У. Бек (нар. 1944 р.) Ризики як джерело легітимності, самолегітимація і транслегітимність</p> <p>Теорія інформаціалізму М. Кастельс (нар. 1942 р.) Інформаційні впливи як підгрунтя легітимації у мережевому суспільстві</p> <p>Теорія комунікативної дії Ю. Габермас (нар. 1929) Комунікативна дія та дискурс як модерні підвалини легітимації</p> <p>Генетичний структуралізм П. Бурдьє (1930–2002) Теорія структурації Е. Гіденс (нар. 1938 р.) Легітимація через соціальні практики</p>

Виокремлення основних форм легітимації у перебігу розвитку її соціологічних трактувань

ЗАСНОВКИ	ТЕЗИ	АНТИТЕЗИ	СИНТЕЗИ
<p>Теорія раціоналізації суспільства М.Вебер (1864–1920) Етична легітимація Релігійна легітимація Соціальна легітимація Правова легітимація Афективна легітимація</p> <p>Теорія “організованого капіталізму” В.Зомбарт (1863–1941) Інтелектуальна легітимація Публічна легітимація</p>	<p>Структурний функціоналізм Т.Парсонс (1902–1979) Соціальна легітимація Ідеологічна легітимація Релігійна легітимація Теологічна легітимація Культурна легітимація Колективна легітимація</p>	<p>Ліберальний критичизм Ч.Р.Мілз (1916–1962) Легітимація за фактом Легітимація на основі Громадської думки Ідеологічна легітимація Соціологічна легітимація</p> <p>Символічна легітимація А.Гоулднер (1920–1980) Легітимація за фактом Соціальна легітимація Теологічна легітимація Традиційна легітимація</p> <p>Діалектична теорія конфлікту Р.Дарендорф (нар. 1928 р.) Теологічна легітимація Філософська легітимація Ідеологічна легітимація Соціологічна легітимація</p> <p>Феноменологія П.Л.Бергер (нар. 1929 р.) Т.Дукман (нар. 1927 р.) Міфологічна легітимація Теологічна легітимація Філософська легітимація Наукова легітимація</p> <p>Постмодернізм Ж.-Ф.Люгар (1924–1998) Легітимація через наративи Легітимація на підґрунті результативності Легітимація через паралогію</p>	<p>Загальна теорія систем Н.Луман (1927–1998) Процедурна легітимація</p> <p>Теорія революційних перетворень Ш.Айзенштадт (нар. 1918 р.) Символічна легітимація Традиційна легітимація</p> <p>Структуралістська теорія обміну П.М.Блау (нар. 1918 р.) Соціальна легітимація Ціннісна легітимація</p> <p>Теорія світ-системи І.Валерстайн (нар. 1930 р.) Глобальна легітимація</p> <p>Космополітичний підхід У.Бек (нар. 1944 р.) Моральна, прагматична, філософська, правова, соціальна, економічна, військова, публічна та глобальна легітимація</p> <p>Теорія інформалізму М.Кастельс (нар. 1942 р.) П.Хіманен (нар. 1973 р.) Економічна, політична, соціальна та культурна легітимація</p> <p>Теорія комунікативної дії Ю.Габермас (нар. 1929) Комунікативна легітимація Дискурсивна легітимація</p> <p>Генетичний структуралізм П. Бурдьє (1930–2002) Теорія структуриції Е.Гіденс (нар. 1938 р.) Практична легітимація</p>